

VERTALEN VOOR DE TOEKOMST

EEN NIEUW VERTAALPLEIDOOI

VERTALEN VOOR DE TOEKOMST
EEN NIEUW VERTAALPLEIDOOI

COLOFON

Dit is een uitgave van het Expertisecentrum Literair Vertalen (ELV). Het Expertisecentrum Literair Vertalen is een partnerschap van de Taalunie, de KU Leuven en de Universiteit Utrecht, in samenwerking met het Nederlands Letterenfonds en het Vlaams Fonds voor de Letteren.

Basistekst

Hans Bennis en Henk Pröpper.

Met bijdragen van

Leden van het ELV-bestuur (Liesbet Heyvaert, Tiziano Perez, Ann Rigney, Koen Van Bockstal), medewerkers van de Taalunie (Corrien Blom, Martijn Nicolaas) en medewerkers van het ELV (Onno Kusters, Gea Schelhaas).

Eindredactie

Jasperina Furman, Maartje Luijck.

Ontwerp

COPPER DESIGN creatief en secuur, Houten.

Druk

NPN Drukkers.

Plaats

Utrecht, mei 2019.

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	7
2.	ONTWIKKELINGEN DIE ONZE VERTAALCULTUUR BEDREIGEN	13
2.1	Ontwikkeling 1: afname van belangstelling voor andere talen dan het Engels	13
2.2	Ontwikkeling 2: beperkte uitbreidingsmogelijkheden (vertaal)opleidingen	16
2.3	Ontwikkeling 3: beperkte middelen bij de universitaire afdelingen Nederlands in het buitenland	20
2.4	Ontwikkeling 4: de kwetsbare positie van literair vertalers	22
3.	AANBEVELINGEN EN ACTIES	27
4.	BIJLAGEN	30

1. INLEIDING

Tien jaar geleden publiceerden wij een pleidooi voor het behoud van een bloeiende vertaalcultuur in Nederland en Vlaanderen met de titel **Overigens schitterend vertaald¹*. Op dat moment bestond er in ons taalgebied geen volledige academische opleiding meer tot (literair) vertaler, terwijl een talentvolle generatie vertalers aan het einde van haar carrière was. Zowel de honorering als de publieke waardering voor dit zo belangrijke beroep bleef duidelijk achter bij andere, vergelijkbare beroepen waardoor de aantrekkingskracht van een vertalersloopbaan gering was. Op termijn zou dat ertoe leiden dat de lezers van de Lage Landen steeds minder kennis zouden kunnen nemen van wat door schrijvers, denkers, wetenschappers en opiniemakers van elders wordt voortgebracht. Daarnaast waren er door de groeiende vraag naar Nederlandstalige literatuur in het buitenland ook dreigende tekorten aan vertalers *uit* het Nederlands.

Nederland en Vlaanderen hebben in Europa altijd vooropgelopen als het gaat om belangstelling voor het gedachtegoed van elders. Daarin spelen culturele, economische en politieke motieven een rol. De Lage Landen zijn van oudsher actief op het wereldtoneel en er bestaat sinds eeuwen een rijke vertaaltraditie. De aandacht voor andere talen en literaturen zorgde ervoor dat onze bevolking bovengemiddeld op de hoogte was van ontwikkelingen buiten het taalgebied. Dat interculturele bewustzijn heeft ons in de wereld en op de wereldmarkt grote voordelen gebracht.

¹ Auteurs: Martin de Haan en Rokus Hofstede

'Ik ben ervan overtuigd dat literatuur een unieke vorm van communicatie is, dat de literatuur iets overbrengt op een manier die nergens door vervangen kan worden. Als we iets van elkaar willen begrijpen, als we – binnen Europa, maar ook daarbuiten – elkaar echt willen leren kennen, moeten we ook toegang hebben tot elkaars literatuur. Daarbij spelen vertalingen, professionele vertalingen van goede kwaliteit, een essentiële rol.'

*Jan Willem Bos,
vertaler uit het Roemeens*

Resultaten van het vorige pleidooi

Het pleidooi van tien jaar geleden kreeg de steun van de Nederlandse en Vlaamse ministers van Onderwijs en Cultuur. Het leidde er onder meer toe dat er in 2013 een transnationale Master Literair Vertalen tot stand kwam in een vruchtbare samenwerking tussen de universiteiten van Utrecht en Leuven, met steun van de Taalunie en het Nederlands Letterenfonds. In september 2019 maakt deze master een doorstart en wordt de samenwerking verder uitgediept. In bijlage 2 van dit pleidooi gaan we nader in op deze opleiding.

In dezelfde periode heeft het Expertisecentrum Literair Vertalen (ELV)² een significant aantal onderwijsactiviteiten georganiseerd. In bijlage 1 worden de activiteiten nader toegelicht. Deze bijlage bevat ook een overzicht van andere initiatieven die sinds het eerste pleidooi gerealiseerd zijn.

Ontwikkelingen in de afgelopen tien jaar

Deze initiatieven hebben niet kunnen voorkomen dat zich de afgelopen tien jaar ontwikkelingen hebben voorgedaan die een bedreiging vormen voor een blijvende en bloeiende vertaalcultuur in Nederland en Vlaanderen. Die bedreigingen zijn zo ernstig dat we ons afvragen of er over een aantal jaar wel genoeg vertalers zullen zijn. De ontwikkelingen geven voldoende aanleiding voor een nieuw pleidooi waarin we de rol, betekenis en positie van het vertalen en de vertaler opnieuw beschouwen. We zien de volgende ontwikkelingen:

1. De internationalisering en verregaande globalisering hebben geleid tot een hoge mate van Engelse taalvaardigheid in onze samenleving. Zij hebben echter ook het leren van andere talen dan het Engels, en zelfs de studie van het Nederlands, onder druk gezet waardoor de belangstelling onder studenten voor andere talen dan het Engels afbrokkelt.
2. Die afgenomen belangstelling heeft tot gevolg dat zelfs Europese talen uit het curriculum van universiteiten zijn verdwenen. Een verdere uitbreiding van de bestaande vertaalopleidingen in Leuven en Utrecht naar nog meer talen lijkt, hoe gewenst ook in een tijdperk

² Het Expertisecentrum Literair Vertalen is een partnerschap van de Taalunie, de KU Leuven en de Universiteit Utrecht, in samenwerking met het Nederlands Letterenfonds en het Vlaams Fonds voor de Letteren. Het ELV stelt zich ten doel een impuls te geven aan de kwaliteit van het literair vertalen in en uit het Nederlands door middel van opleiding en deskundigheidsbevordering.

van verregaande globalisering, op dit moment praktisch en financieel onmogelijk. Hetzelfde geldt voor de uitbreiding binnen de bestaande vertaalopleidingen naar het opleiden van professionals die uit het Nederlands naar een andere doeltaal vertalen.

3. De afdelingen Nederlands aan universiteiten buiten het Nederlandse taalgebied zijn inhoudelijk en financieel niet altijd voldoende toegerust om vertaalonderwijs op niveau aan te bieden, zo blijkt uit het recente rapport *De staat van het Nederlands in de wereld* van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN). Dat heeft serieuze gevolgen voor het aanbod van vertalers uit het Nederlands.
4. Ondanks het hoge academische niveau waarop literair vertalers werken, blijft de financiële en algemene waardering van het vak daar ver bij achter. De lage salariering van met name literair vertalers is nog steeds een groot probleem.

Deze ontwikkelingen zorgen ervoor dat er minder vertalers in minder talen worden opgeleid. Daardoor komen de kwantiteit, pluriformiteit en diversiteit van vertalingen onder druk te staan, evenals het vermogen om vanuit Vlaanderen en Nederland adequaat te reageren op de huidige vraag naar vertalers in Europa en daarbuiten. Bovendien zullen door de onaantrekkelijke financiële vergoeding steeds minder studenten of vertalers voor literair vertalen kiezen.

De tijd is rijp voor een nieuw pleidooi voor het belang van (literair) vertalen. De bovenstaande punten zullen hieronder worden uitgewerkt, maar voordat we dat doen, gaan we kort in op het belang van vertalen in deze tijd.

Het belang van vertalen

Het is om een veelheid van redenen dat wij vaststellen dat de rol van de vertaler in onze samenleving een cruciale is. Zonder goed opgeleide, talentvolle vertalers kunnen we geen kennis nemen van wat er in andere landen wordt gedacht en geschreven. Dat geldt zowel voor culturele als voor maatschappelijke en politieke uitingen waarvan we de ontwikkeling en richting willen kennen. Kennis van ontwikkelingen in de wereld is van het grootste belang bij het in stand houden van een verbeeldingsvolle democratie. Niet alleen de Europese eenwording, maar ook de globalisering vergroot de noodzaak om kennis te nemen van elkaars taal, cultuur en maatschappij. In dat proces vervullen vertalers een cruciale rol.

Wij stellen dat een op meertaligheid gericht onderwijsbeleid Nederlandse en Vlaamse jonge mensen nog altijd de beste kansen biedt om in de wereld een betekenisvolle rol te spelen en een bijdrage te leveren aan onze samenleving.

Maar meertaligheid en hoogwaardig vertalen beginnen beide bij een uitstekende beheersing van de eigen taal, het Nederlands. Evenzo is een goede beheersing van het Engels in de wereld van eminent belang, maar die zou een opstap moeten zijn naar meertaligheid, en niet in de plaats moeten komen van een uitstekende beheersing van de eigen taal. Nu heerst nogal eens het idee dat een goede beheersing van het Engels ons 'voldoende meertalig' maakt. Onze cultuur van openheid en nieuwsgierigheid heeft ons eeuwenlang succes gebracht. Er is daarom des te meer reden om in te zetten op een vertaalbeleid gericht op uitbreiding, diversiteit en kwaliteit.

'Hoe zou de wereld eruitzien zonder tolken en vertalers? Kijk naar alle internationale organisaties die niet zouden kunnen bestaan zonder jullie, of naar mijn moeder die thuis een boek zit te lezen dat is vertaald uit het Zweeds of Nederlands of Chinees. Dat zou ze simpelweg niet kunnen doen.'

*Auteur David Mitchell,
lofrede voor Harm Damsma & Niek Miedema
bij uitreiking Letterenfonds Vertaalprijs (2016)*

Hebben we genoeg aan een vertaalcomputer?

De afgelopen jaren zijn er op het gebied van computerondersteund vertalen grote stappen gezet. Dankzij *Google Translate* en andere software is het mogelijk om voor sommige talenparen (met name die waarin Engels bron- of doeltaal is) semantisch acceptabele vertalingen te produceren. Dat kan handig zijn voor een hotelreservering of het snel controleren van de oppervlakkige betekenis van een tekst, maar de software is niet in staat nuances, dubbelzinnigheden of stilistische bijzonderheden te herkennen. De bronnen waaruit deze vertaalsoftware kiest, zijn bovendien uiterst heterogeen. Het gevolg daarvan is dat van een consistent of heel specifiek register vaak weinig overblijft. Vertaalsoftware is niet in staat de noodzakelijke afstand van de brontekst te nemen om tot een adequaat resultaat te komen. Bovendien kan de software geen overwegingen in ogenschouw nemen die betrekking hebben op het al dan niet vertalen van cultuurspecifieke begrippen, valuta bijvoorbeeld, of begrippen die alleen bestaan in een bepaalde taal en cultuur. In dat soort situaties kan een vertaler in een dialoogtekst een andere keuze maken dan in een narratieve tekst. Hetzelfde geldt voor beslissingen op zogenaamd transredactioneel niveau, zoals informatie verplaatsen of afwijken van de alinea-indeling van de brontekst: ook daartoe is vertaalsoftware niet in staat.

Computer Aided Translation-tools (CAT) en Machine Aided Human Translation-tools (MAHT) zijn nuttige instrumenten die vertalers kunnen helpen hun werk efficiënter en wellicht met meer precisie te verrichten. Denk bijvoorbeeld aan het analyseren van de bron- en doelttekst op consistent woordgebruik en het aanleggen van databases met specifiek jargon. Maar diepgravende beslissingen waarbij creativiteit een vereiste is - bij uitstek een kwaliteit die de literair vertaler kenmerkt - zijn voornamelijk voorbehouden aan de mens.

2. ONTWIKKELINGEN DIE ONZE VERTAALCULTUUR BEDREIGEN

2.1 ONTWIKKELING 1: AFNAME VAN BELANGSTELLING VOOR ANDERE TALEN DAN HET ENGELS

Al jaren is in Nederland een ontwikkeling gaande waarbij tal van kleine en grote levende talen steeds minder worden gedoceerd en uit het curriculum van universiteiten verdwijnen. Dat geldt zelfs voor Europese talen als het Roemeens, Fins, Hongaars en Portugees, waarvan het Portugees bovendien als een wereldtaal kan worden aangemerkt³. Maar ook onze buurtalen Frans en Duits staan onder druk. Al dertig jaar verschijnen er rapporten over afnemende belangstelling voor verschillende talen. Dalende studentenaantallen spelen daarbij een grote rol: de faculteiten worstelen om taalopleidingen met soms zeer weinig studenten in leven te houden. Illustratief zijn de cijfers in onderstaande tabellen⁴.

Tabel van instroom eerstejaars studenten Nederlands, Engels, Duits, Frans, Italiaans, Spaans in periode 2012-2017 aan Nederlandse universiteiten⁵

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Nederlands	348	353	302	244	211	227
Engels	549	655	600	520	555	533
Duits	95	85	83	70	65	54
Frans	96	85	89	87	77	76
Italiaans	51	53	50	42	50	32
Spaans	125	116	113	90	85	91
Romaanse talen ⁶	101	46	41	31	19	19

³ Portugees kan alleen nog op bachelorniveau worden gestudeerd aan de Universiteit Leiden.

⁴ We beperken ons in dit overzicht tot een aantal Germaanse en Romaanse talen. Daarnaast wordt aan de Nederlandse en Vlaamse universiteiten nog een groot aantal andere talen gedoceerd, waaronder Chinees, Japans, Koreaans, Arabisch en Turks.

⁵ De gegevens in de tabel zijn ontleend aan cijfers van de Vereniging van Universiteiten (VSNU), deels aangevuld met informatie van universiteiten.

⁶ 'Romaanse talen' betreft opleidingen waarin (nog) geen keus gemaakt is voor een van de Romaanse talen. Het gaat hier dus niet om de som van de studenten bij Frans, Italiaans en Spaans.

Aan Vlaamse universiteiten is de situatie iets rooskleuriger en lijkt de terugloop deels gestopt in het studiejaar 2017-2018, maar ook daar blijven de cijfers ver onder die van enkele jaren geleden. Hieronder geven we de inschrijfcijfers voor de Vlaamse bacheloropleidingen Taal- en letterkunde weer. In bijlage 3 zijn ook de cijfers van de Vlaamse bacheloropleidingen Toegepaste taalkunde opgenomen.

Tabel van instroom eerstejaars studenten Nederlands, Engels, Duits, Frans, Italiaans, Spaans in periode 2013-2017 aan Vlaamse universiteiten

	2013	2014	2015	2016	2017
Nederlands	345	334	286	217	247
Engels	492	515	427	408	420
Spaans	170	125	171	144	153
Frans	184	149	164	127	122
Duits	105	99	110	85	80
Italiaans	43	33	39	24	39

De commissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) die recent de meertaligheid in de Nederlandse samenleving verkende en daarover verslag deed in *Talen voor Nederland* (2018), schreef dat een doelstelling van adequaat taalbeleid zou moeten zijn dat 'er verder wordt gekeken dan het Engels, omdat een meertalig competente bevolking met kennis van andere culturen klaar is voor de uitdagingen van de moderne wereld en omdat goede contacten met andere taalgebieden een motor kunnen zijn voor innovatie.' De veel geroemde talenkennis van Nederlanders is de afgelopen decennia sterk afgenomen en versmald tot het Nederlands en het Engels.

We zien in het huidige klimaat dat de term 'internationalisering' aan universiteiten vaak gelijkstaat aan het aanbieden van onderwijs in het Engels, zeker in Nederland. Het kunnen lezen (of spreken) van Frans of Duits, tot voor kort een vanzelfsprekendheid in het universitair onderwijs, behoort niet altijd meer tot ieders academische vaardigheden. Als we dan ook nog zien dat een aantal universitaire talenopleidingen kleine, kwetsbare eenheden zijn geworden door teruglopende studentenaantallen, dan worden de mogelijkheden voor Nederland en Vlaanderen om zich internationaal te manifesteren ernstig bedreigd. En dat terwijl beide regio's van oudsher gericht zijn op een sterke internationale positie. Vertalers zouden een evidente rol kunnen spelen bij het tegengaan van deze zorgwekkende ontwikkelingen, maar aangezien vertalers nu juist afkomstig zijn uit die bedreigde talenopleidingen, lijkt ook hier geen oplossing voorhanden.

In de meeste rapporten over dit onderwerp, zoals Vensters op de wereld (2002), werd de universiteiten aanbevolen samenwerking te zoeken, om zodoende de rijkdom te behouden die Nederland en Vlaanderen niet lang geleden nog bezaten als het gaat om het aanbod van studies in de talen van de wereld. Ook werd er geadviseerd om er ten minste naar te streven om bepaalde verwante Europese talen en talen uit andere werelddelen gegroepeerd aan één universiteit aan te bieden en als 'unica' in stand te houden. Die rapporten waren vaak voorzien van goede argumenten en ze benadrukten dat inzetten op de kennis van andere talen en culturen wel degelijk een nationaal politiek en economisch belang diende. In de jaren negentig van de vorige eeuw werd de noodzaak van talenkennis groter door de eenwording van Europa en het interculturele belang in de multiculturele samenleving. Bovendien kan diepgaande kennis van andere talen en culturen een belangrijk hulpmiddel zijn bij de steeds complexere internationale relaties.

Deze overwegingen onderstrepen het belang van een gezamenlijk beleid, waarin Nederlandse en Vlaamse letterenfaculteiten concrete afspraken maken over de vraag op welke locatie welke talen in stand kunnen worden gehouden en waar uitbreiding gewenst is. Zo'n sectorplan voor de talen is ook de insteek van het vorig jaar opgerichte Nationaal Platform voor de Talen (www.platformtalen.nl) dat zich in Nederland buigt over deze problematiek. De focus ligt daar echter op de schooltalen Nederlands, Engels, Frans en Duits, terwijl een bloeiende vertaalcultuur om een bredere visie vraagt.

Het is belangrijk dat deze kwestie op de agenda blijft van faculteiten, universiteiten en de politiek, zodat de achteruitgang van het talenonderwijs kan worden gestopt. We gaan ervan uit dat universiteiten de wenselijkheid en noodzakelijkheid inzien om in ons taalgebied een breed scala aan talenopleidingen te handhaven. Daarom zou het zonde zijn als het palet aan opleidingen (op academisch niveau) uitsluitend bepaald wordt door studentenaantallen en dus door de voorkeur van studenten. De inhoudelijke visie op het belang en de waarde van taalonderwijs in de samenleving zou bepalend moeten zijn.

De overheden kunnen daarbij een centrale rol spelen door zich uit te spreken over de noodzaak van een breed aanbod aan talenstudies, direct gekoppeld aan de internationale positie die Nederland en Vlaanderen in Europa en daarbuiten willen innemen op sociaal, cultureel, economisch en

politiek gebied. Dat die opleidingen niet rendabel zijn volgens de vigerende universitaire allocatiesystematiek mag geen reden zijn om onze internationaal vooraanstaande positie op het spel te zetten. Een van de acties zou kunnen zijn dat de populariteit van talenstudies van overheidswege wordt bevorderd, door bijvoorbeeld naar analogie van de campagne 'Kies exact' van enkele decennia geleden, in te zetten op een 'Kies voor taal'-campagne. Zo'n campagne kan ook een positief effect hebben op de status van taal- en cultuurvakken in het voortgezet onderwijs en de status van het leraarsvak. Op middelbare scholen wordt immers de basis gelegd voor de kennis van talen en de belangstelling voor literatuur. Als bij leerlingen de belangstelling voor talen en literatuur groeit, zal de instroom bij talenstudies ook toenemen.

2.2 ONTWIKKELING 2: BEPERKTE UITBREIDINGSMOGELIJKHEDEN (VERTAAL)OPLEIDINGEN

Voor een bloeiende vertaalcultuur is een goede opleiding nodig die praktijk en theorievorming combineert en beantwoordt aan de behoefte van het veld. Er blijkt vraag naar zakelijk vertalen (waaronder juridisch, bestuurlijk, medisch en technisch vertalen) en literair vertalen. Daarnaast schoolt een goede vertaalopleiding toekomstige professionals ook in het gebruik van nieuwe technologieën. Zoals hierboven reeds werd aangestipt, gaat in 2019 een vernieuwd programma van start van de Master Literair Vertalen. Deze master bestaat sinds 2013 en werd naar aanleiding van het vorige Vertaalpleidooi in een zeer vruchtbare samenwerking tussen de KU Leuven en de Universiteit Utrecht tot stand gebracht. In bijlage 1 en 2 worden de ontwikkeling van deze opleiding en gerelateerde initiatieven beschreven die sinds het vorige Vertaalpleidooi gerealiseerd zijn.

'Ik prijs me gelukkig dat ik in mijn masteropleiding de basisbagage heb meegekregen die iedere vertaler nodig heeft: een gedegen kennis van mijn brontalen, inzicht in de structurele verschillen met mijn eigen taal en een bredere culturele en literaire context. Maar toen ik begon met vertalen, merkte ik al gauw dat je als vertaler nooit uitgeleerd bent. Daarom grijp ik iedere kans aan om me bij te scholen: een vervolgopleiding, workshops met collega's, een mentorat ... Ik hoop als vertaler een leven lang te blijven leren en evolueren.'

*Lies Lavrijsen,
vertaler uit het Engels, Frans, Italiaans
en Spaans*

Voor de verdere bloei van de masteropleiding en de beoogde samenwerking en netwerkvoorziening, zijn de volgende drie factoren cruciaal:

// Een significante instroom van studenten in taalopleidingen op bachelorniveau.

De toekomstige instroom in vertaalopleidingen op masterniveau is haast volledig afhankelijk van de instroom in taalopleidingen op bachelorniveau. Maar, zoals uit het cijfermateriaal hierboven blijkt en wat ook in het onlangs verschenen KNAW-rapport Talen voor Nederland werd vastgesteld: die talenopleidingen hebben te kampen met een dalende instroom.

// Een breed palet aan talen.

De vertaalopleidingen, en in het verlengde daarvan, de vertaalcultuur zijn gebaat bij een breed aanbod en dus bij een goede spreiding van afgestudeerden over verschillende talen. In tijden van krimpende studentenaantallen in de taalopleidingen in de bachelor wordt het steeds moeilijker om voorzieningen te treffen voor bepaalde talen c.q. om genoeg studenten naar het bestaande aanbod te trekken. Een uitbreiding van het bestaande aanbod aan talenopleidingen lijkt, hoe gewenst ook in een tijdperk van verregaande globalisering, op dit moment praktisch en financieel onmogelijk. Dat geldt ook binnen de bestaande opleidingen in Leuven en Utrecht voor de uitbreiding naar het opleiden van professionals die vanuit het Nederlands naar een andere doeltaal vertalen.

// Gezonde beroepsperspectieven.

Om studenten te interesseren voor vertaalopleidingen, is het vooruitzicht van een goedbetaalde en gewaardeerde baan cruciaal. Zeker in het geval van literair vertalen zijn de financiële perspectieven op dit moment echter niet goed (zie ontwikkeling 4, pagina 22).

De partijen verenigd in het ELV zien waardevolle kansen en mogelijkheden in de verdere uitbouw van een transnationaal vertaalnetwerk met nascholings- en professionaliseringsinitiatieven. Wij zetten hier graag op in, uiteraard in samenwerking met andere partijen, zoals de VertalersVakschool (zie bijlage 2), andere vertaalopleidingen in Nederland en Vlaanderen en (organisaties van) vertalers en uitgevers. Daarbij gaat het ook om samenwerking op het

gebied van juridisch vertalen, technisch vertalen, politiek vertalen (denk aan de Europese Unie), non-fictie vertalen, ondertitelen en tolken. Deze specialisaties zijn eveneens van eminent belang voor Nederland en Vlaanderen. Het doel is en blijft om voldoende goede vertalers op te leiden in de verschillende talen, en die vertalers vervolgens blijvend te ondersteunen.

'In de notoir gesloten Engelse boekenmarkt doet de Nederlandstalige literatuur het buitenproportioneel goed. Dit komt onder meer door de kwaliteit en professionaliteit van de vertalers, die deels te danken is aan de ondersteuning, stimulering en bijscholing vanuit de Letterenfonds en het ELV, alsook het subsidiebeleid dat buitenlandse uitgevers aanmoedigt om goede vertalers opdrachten te geven.'

*David Colmer,
vertaler in het Engels*

2.3 ONTWIKKELING 3: BEPERKTE MIDDELEN BIJ DE UNIVERSITAIRE AFDELINGEN NEDERLANDS IN HET BUITENLAND

De aanwas van vertalen uit het Nederlands komt voor een belangrijk deel van de afdelingen Nederlands aan universiteiten buiten het Nederlandse taalgebied. Over de hele wereld zijn er tal van universiteiten waar aanzienlijke aantallen studenten Nederlands studeren. Deze universitaire afdelingen samen noemen we de *internationale neerlandistiek*. Het probleem is dat veel van deze afdelingen, die vaak een kleine docentenstaf hebben, niet in staat zijn om vertaalonderwijs op niveau aan te bieden. Verder is er, los van de kleine bijdrage vanuit de Taalunie, weinig ondersteuning vanuit Nederland en Vlaanderen voor de internationale neerlandistiek. Aangezien die neerlandistiek van cruciaal belang is voor vertalen uit het Nederlands, is dat zorgwekkend.

'Chinezen zijn nog steeds zo nieuwsgierig naar andere culturen als Lu Xun toentertijd.' *Jacklyn Jiang, vertaler in het Chinees*

Afgezet tegen investeringen die andere landen doen op dit gebied, investeren Nederland en Vlaanderen relatief weinig in de internationale studie van hun taal. Het lijkt erop dat ons taalgebied weinig over heeft voor het overdragen van de eigen talige cultuur aan het buitenland. Het succes van het Vlaams-Nederlands gastlandschap op de Frankfurter Buchmesse 2016, waarbij een groot aantal nieuwe vertalingen van Nederlandse en Vlaamse boeken verscheen, laat zien dat het buitenland wel degelijk interesse heeft in het Nederlandstalige literaire aanbod. Bovendien kunnen we vaststellen dat afgestudeerden van opleidingen Nederlands in andere landen zeer vaak werk vinden als vertaler in het bedrijfsleven. Zo is de opleiding Nederlands in een land als Polen bijzonder populair: 660 studenten in 2017. Niet omdat men Nederlands zo'n mooie taal vindt, maar simpelweg doordat de kennis van het Nederlands een belangrijke

vaardigheid is op de arbeidsmarkt. De internationale neerlandistiek vervult daarmee een literair en cultureel belang en is sociaaleconomisch relevant. Ook voor de internationale neerlandistiek is het noodzakelijk dat wordt gewerkt aan een gedegen opleiding tot vertaler. De universitaire afdelingen Nederlands in het buitenland zijn ambassadeurs en cultuurbemiddelaars die Nederland en Vlaanderen in het buitenland op de kaart zetten.

Om te zorgen voor goede en academisch verantwoorde (literaire) vertaalopleidingen in het buitenland zijn verschillende zaken noodzakelijk:

- Ten eerste zouden Nederland en Vlaanderen meer moeten investeren in de internationale neerlandistiek. De Taalunie pleit daar regelmatig voor, evenals de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek in onder meer De staat van het Nederlands in de wereld (2017). Uit onderzoek blijkt dat de investeringen van Nederland en Vlaanderen in dit opzicht een stuk lager zijn dan die van vergelijkbare landen als Zweden en Portugal. Het verschil met landen als Duitsland en Frankrijk is nog veel groter. Om het uitdragen van de Nederlandstalige cultuur in internationaal perspectief te versterken, zijn serieuze investeringen nodig. Met extra middelen zou de Taalunie, in samenwerking met het ELV, gerichte programma's kunnen (laten) ontwikkelen om samen met de buitenlandse afdelingen te voorzien in specifieke behoeften aan nieuwe literair vertalers, maar bijvoorbeeld ook aan technisch vertalers en ondertitelaars.
- Ten tweede zouden de vertaalopleidingen binnen en buiten het Nederlandse taalgebied hun taken moeten kunnen uitbreiden naar opleidingen of cursussen voor buitenlandse vertalers gericht op vertalen *uit* het Nederlands. Het is nodig dat deze opleidingen samen met het ELV zorg dragen voor een breed aanbod aan cursussen en vakken, opdat vertalen uit het Nederlands op hoog niveau blijft. De overheid kan dat stimuleren door extra middelen beschikbaar te stellen om de opleidingen te ondersteunen.
- Ten slotte ligt hier ook een taak voor de literair vertalers zelf. Die zouden moeten werken aan een internationaal netwerk van vertalers uit het Nederlands. Door ervaringen te delen en samen te werken, kunnen zij bijdragen aan een blijvend aanbod van vertaalde Nederlandse en Vlaamse literaire producten voor een internationaal publiek.

2.4 ONTWIKKELING 4: DE KWETSBARE POSITIE VAN LITERAIR VERTALERS

Uit onderzoeken van het Nederlands Letterenfonds en het Vlaams Fonds voor de Letteren is gebleken dat de inkomsten van literair vertalers gemiddeld ruim beneden modaal liggen. Het honorarium dat literair vertalers voor hun werk ontvangen, is laag. Het Modelcontract dat in Nederland wordt gehanteerd, met de daarin afgesproken honorariumrichtlijn en royaltyvergoeding, biedt literair vertalers een goede basis voor een faire honorering per vertaald boek, als de vergoeding tenminste wordt aangevuld met een subsidie van het Nederlands Letterenfonds of het Vlaams Fonds voor de Letteren. De meeste vertalers moeten het echter doen zonder subsidie van de letterenfondsen. Bovendien is de hoeveelheid werk niet evenwichtig verdeeld over de verschillende talen. Verder blijkt uit de aanvraaggegevens van de letterenfondsen dat de omvang van individuele vertaalprojecten daalt; een gevolg van het feit dat uitgevers in een onzekere markt sneller geneigd zijn tot commercieel minder risicovolle keuzes. Al deze ontwikkelingen hebben een negatief effect op het verdienvermogen van vertalers.

'Ons werk is intrinsiek geweldig interessant, maar het wordt erg slecht betaald. In combinatie met de geringe zichtbaarheid van vertalers vind ik het wel eens moeilijk. De omstandigheden voor vertalers zijn er niet beter op geworden. Het contact met uitgeverijen is tegenwoordig heel zakelijk; in veel gevallen wordt gezocht naar wie het snelst vertaalt en wie het goedkoopst is.' *Jeanne Holierhoek (Boekblad, 2017), vertaler uit het Frans*

Een ander punt is dat uitgevers bij beginnende vertalers en commerciële/niet-literaire vertaalprojecten vaak een lager bedrag per woord bedingen dan het standaardbedrag in het Modelcontract. Aangezien de extra ondersteuning vanuit de fondsen afhankelijk is gemaakt van dat standaardbedrag, krijgen die vertalers ook geen extra fondsbijdrage. Daarbij bestaat in Vlaanderen momenteel nog geen Modelcontract voor literair vertalers, waardoor waarborgen voor een evenwichtige honorering er feitelijk ontbreken.

Als er geen oplossingen gevonden worden om te zorgen voor een fatsoenlijke beloning en waardering voor literaire vertalingen, zal de animo om het beroep uit te oefenen dalen, waarmee de mogelijkheden om kennis te nemen van literaire producten uit andere talen en culturen zullen verschraken. Er doemt een kaal landschap op. Een landschap waarin slechts de meest populaire en best verkoopbare literaire producten, vertaald uit een beperkt aantal talen, in onze taal verkrijgbaar zijn. En dat in een wereld die de afgelopen decennia steeds internationaler geworden is.

Het is de hoogste tijd dat betrokkenen actie ondernemen, om zo te zorgen voor een passend honorarium. Alleen dan kan culturele diversiteit een centraal aandeel houden in het literaire aanbod in de eigen taal.

We zien hier, ten eerste, een belangrijke taak weggelegd voor uitgevers. De door uitgevers gehanteerde vergoedingen zijn gemiddeld lager dan in andere West-Europese landen⁷. Aangezien het afgesproken bedrag per woord bepaald niet leidt tot een riant inkomen van de literair vertaler, is het zeer belangrijk dat uitgevers zich op zijn minst houden aan het afgesproken bedrag en daarop een inflatiecorrectie toepassen. Allereerst omdat een afwijking van dat bedrag leidt tot een substantieel lager inkomen van de vertaler vanwege de fondssubsidie die dan vervalt. Bovendien zouden uitgevers literaire vertalingen niet moeten 'afkopen'. Bij elke literaire vertaling zouden uitgevers contractueel moeten afspreken dat de vertaler vanaf een bepaald aantal verkochte exemplaren royalty's ontvangt, zoals is geregeld in het Modelcontract. Uitgevers zien zich geconfronteerd met teruglopende verkoopcijfers van vertaalde literatuur, terwijl ook zij gebaat zijn bij een rijk geschakeerd en kwalitatief hoogstaand aanbod.

⁷ Buitenlandse vertalers die Nederlandstalige literatuur in het Engels, Duits, Frans en Zweeds vertalen krijgen daarvoor gemiddeld respectievelijk € 0,118, € 0,09, € 0,11 en € 0,083 per woord, terwijl dit voor Nederlandse en Vlaamse vertalers om € 0,066 gaat.

Wij bevelen uitgevers verder aan om, in het belang van een diverser aanbod van vertaalde literatuur en een hogere honorering van vertalers, meer gebruik te maken van de subsidiemogelijkheden van de EU en de diverse Europese literatuurfondsen.

Ten tweede ligt hier een taak voor de vakorganisaties van vertalers. Zij zouden ervoor moeten zorgen dat alle vertalers het belang inzien van een lidmaatschap van hun organisatie, door te strijden voor het behoud van het basisbedrag en door ervoor te zorgen dat uitgevers zich aan de afspraken houden. Zij zouden tevens moeten ijveren voor het verbeteren van de inkomenspositie van vertalers door met de uitgevers en de fondsen te blijven onderhandelen over arbeidsvoorwaarden.

Ten derde is het meer dan wenselijk dat de gesprekken tussen de Groep Algemene Uitgevers (GAU) in Vlaanderen en de Vlaamse Auteursvereniging (VAV) op korte termijn resulteren in de totstandkoming van een Modelcontract voor vertalers naar Nederlands model. Door zo'n breed gedragen collectieve afspraak kan de minimale inkomenspositie van vertalers in Vlaanderen beter worden gegarandeerd en nageleefd. Het zal de bestaansonzekerheid van Vlaamse vertalers niet helemaal oplossen, maar in ieder geval een duidelijk kader creëren voor vertaalopdrachten bij Vlaamse uitgevers.

Ten slotte ligt hier een taak voor de (literair) vertalers zelf. Zij zouden zich uit eigenbelang en professionaliteit moeten houden aan het afgesproken minimumbedrag per woord. Ook moeten liefhebbers, vertaalhobbyisten of anderen die het standaardbedrag niet nodig hebben, ervoor waken dat ze niet onder de prijs werken, want daarmee bederven ze de markt voor professionele literair vertalers. Uit professionaliteit, respect en collegialiteit zouden ook zij zich aan de afspraken moeten houden. Bovendien is het ook in hun belang, want door te werken aan vertalingen onder de prijs zal uiteindelijk de markt voor literaire vertalingen nog verder in kwaliteit en kwantiteit afnemen.

'Een belangrijke, zo niet doorslag-
gevende reden om literair vertaler
te willen worden, is de liefde voor
literatuur. Niemand zit de schrijver
zo dicht op de huid als de vertaler,
die daarmee zelf ook een beetje
schrijver wordt.'

*Maarten Steenmeijer
(Schrijven als een ander, 2015),
vertaler uit het Spaans*

3. AANBEVELINGEN EN ACTIES

In dit pleidooi zijn diverse aanbevelingen en acties genoemd. Van belang is dat onze aanbevelingen zowel voor Nederland als voor Vlaanderen urgent zijn in een veel breder maatschappelijk verband dan enkel (literair) vertalen. De krimpende studentenaantallen bij talenopleidingen vormen een acute bedreiging voor de rol die Nederland en Vlaanderen in internationaal verband ambiëren, op sociaal, cultureel, economisch en politiek terrein. Hieronder bundelen we die acties:

1. Het is cruciaal dat we inzetten op (a) het vergroten van de 'kweekvijver', oftewel de instroom van talenstudenten, en (b) het formuleren van een talenbeleid dat een breed talenaanbod garandeert. Om die punten te realiseren, steunen wij de ideeën voor een overheids campagne 'Kies voor taal' gericht op middelbare scholieren en andere acties die de status van taal- en cultuurvakken in het secundair onderwijs verhogen. Daarnaast pleiten we voor een heroverweging van een universitair beleid dat zich bijwilt – soms ook noodgedwongen – laat leiden door de rendementscijfers van de opleidingen. Er zou een gezamenlijk Nederlands-Vlaams academisch talenbeleid moeten komen dat het belang en de waarde van taalonderwijs in de maatschappij stevig benadrukt, vergelijkbaar met het beoogde 'Deltaplan voor de Talen' in Nederland, maar dan met een bredere focus dan alleen de schooltalen. Hierbij zien wij een cruciale rol voor de universiteiten en de faculteiten, maar ook voor de Nederlandse en de Vlaamse overheden die het plan zouden moeten ondersteunen met een gezamenlijke visie op het belang van een divers aanbod van talenopleidingen.
2. Het is van groot belang dat er vanuit de overheden meer geïnvesteerd wordt in de internationale neerlandistiek: de universitaire afdelingen Nederlands in het buitenland. De afdelingen in het buitenland zijn cruciaal voor het opleiden van vertalers *uit* het Nederlands. Zonder deze investeringen komt het vertalen uit het Nederlands in gevaar, wat betekent dat de Nederlandstalige cultuur op termijn in internationaal verband niet meer de rol zal spelen die zij voorheen speelde.

3. De partijen verenigd in het ELV willen inzetten op het versterken van een transnationaal netwerk van vertaalopleidingen en nascholings- en professionaliseringsinitiatieven voor vertalers, uiteraard in samenwerking met vertalers, uitgevers en andere instellingen. Het doel is om voldoende goede vertalers op te leiden in de verschillende talen en die vertalers vervolgens blijvend te ondersteunen. We willen studenten naar het bestaande talenaanbod trekken en dat aanbod minstens in stand houden.
4. Tot slot moeten we zorgen voor een passend honorarium voor literair vertalers. Zoals gezegd hebben verschillende partijen hierin een rol: uitgevers, (vakorganisaties van) vertalers en auteursverenigingen. Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het vertalersveld om bij te dragen aan diversiteit en professionaliteit. Behalve goede literair vertalers die in het Nederlands en uit een grote diversiteit aan talen vertalen, hebben we ook uitgevers nodig die deze vertalingen blijven uitgeven. Voortlichting van bijvoorbeeld de letterenfondsen aan Nederlandse en Vlaamse uitgevers over subsidies van organisaties in het buitenland zou hen kunnen stimuleren tot het durven nemen van meer risico.

De samenhang tussen de vier aanbevelingen kan geïllustreerd worden aan de hand van de loopbaan van een vertaler (zie de illustratie op de volgende pagina). In elke fase van die loopbaan is sprake van factoren die het voor de vertaler in spe moeilijk maken om in de volgende fase te geraken. Het ultieme doel is om die factoren allemaal weg te nemen (of af te zwakken), zodat we de kans vergroten dat de getalenteerde student uiteindelijk vertaler wordt, en blijft.

Wij roepen het Comité van Ministers van de Taalunie op om de eerste twee aanbevelingen met spoed op te pakken: start een overheids campagne 'Kies voor taal', formuleer een gezamenlijke visie op het belang van een breed talenaanbod en vraag de universiteiten en de faculteiten in Nederland en Vlaanderen om gezamenlijk een academisch talenbeleid te formuleren. Het is cruciaal dat dit beleid een breed aanbod aan talenopleidingen in Nederland en Vlaanderen garandeert en dat daarin een standpunt ingenomen wordt over de financieringssystematiek van de talenopleidingen. Investeer daarnaast via de Taalunie in goed vertaalonderwijs in de internationale neerlandistiek. Aansluitend op deze punten willen de partijen die zijn verenigd in het ELV samen met andere partijen werken aan de noodzakelijke verdere versterking van een transnationaal netwerk van vertaalopleidingen en professionaliseringsinitiatieven en aan een betere honorering voor vertalers.

DE VERTAALTOEKOMST

BIJLAGE 1

*OVERIGENS SCHITTEREND VERTAALD: WAAR HEEFT HET TOE GELEID?

De belangrijkste winst van het pleidooi uit 2008, **Overigens schitterend vertaald*, is de totstandkoming van een nieuwe wetenschappelijke vertaalopleiding aan de Universiteit Utrecht en de samenwerking met de Katholieke Universiteit Leuven in een transnationale Master Literair Vertalen (2013). Met de oprichting van de master werd antwoord gegeven op de geformuleerde stelling dat 'literair vertalen een academisch denk- en kennisniveau vergt'. In eerste instantie nam deze master in Utrecht de vorm aan van een tweejarige onderzoeksmaster en viel hij onder het CROHO-label Letterkunde. In 2017 werd de Utrechtse opleiding Vertaalwetenschap door de NVAO geaccrediteerd onder een nieuw CROHO-label Vertaalwetenschap. In september 2019 gaat een vernieuwd programma van start waarbij de samenwerking met KU Leuven een cruciaal element blijft. De samenwerking behelst de uitwisseling van docenten en studenten en zal zorgen voor een optimale inzet van expertise bij zowel literair vertalen als bij vakvertalen.

In Vlaanderen wordt het aanbod literair vertalen vanaf 2019 eveneens ingebed in de brede Master Vertalen en wordt de transnationale samenwerking met de Universiteit Utrecht nog verder uitgediept. Aan beide instellingen wordt zowel zakelijk vertalen als literair vertalen aangeboden en kunnen studenten voor de ene dan wel de andere specialisatie kiezen. De master in Utrecht concentreert zich op vertalen uit het Engels, Frans, Duits, Spaans en Italiaans met Nederlands als doeltaal. De KU Leuven-master focust op vertalen uit het Engels, Frans, Duits, Spaans, Italiaans, Russisch en Arabisch en op Vlaamse Gebarentaal, telkens met Nederlands als doeltaal. We stellen dus vast dat een belangrijke doelstelling van het vertaalpleidooi van 2008 is gerealiseerd: een sterke masteropleiding literair vertalen in Vlaanderen en Nederland, waarbinnen de transnationale samenwerking tussen Leuven en Utrecht hoog in het vaandel wordt gedragen.

In dezelfde periode heeft het Expertisecentrum Literair Vertalen (ELV) een aanzienlijk aantal bijscholingsactiviteiten georganiseerd voor vertalers *in* en *uit* het Nederlands. Voorbeelden zijn vertaalateliers op locatie, studiedagen, cursussen online en ter plaatse, en vormen van individuele begeleiding voor zowel beginnende als ervaren vertalers. Deze activiteiten zijn zowel gericht op professionele vertalers die al actief zijn in het veld van literair vertalen als op studenten die nog voor het vak geïnteresseerd moeten worden. Het ELV participeert daarnaast in internationale initiatieven en netwerken op het gebied van vertalen, waaronder [CELA](#) en [PETRA-E](#), en biedt kansen aan vertalers die vanuit het Nederlands naar een andere Europese taal of wereldtaal willen vertalen.

Een belangrijke verworvenheid in internationaal verband de laatste jaren is de ontwikkeling van een 'Europees referentiekader voor de opleiding en deskundigheidsbevordering van literair vertalers' oftewel de 'Leerlijn Literair Vertalen' van het Europese PETRA-E Netwerk. Doel is zowel opleiders als vertalers meer inzicht te geven in het leer- en professionaliseringsproces. Hiermee worden ook de traditionele grenzen tussen het academische en niet-academische en tussen theorie en praktijk geslecht.

Verder is er geïnvesteerd in de begeleiding van nieuwe vertalers, waarbij ook een beroep werd gedaan op ervaren vertalers, zoals in de programma's [The Chronicles](#) en de Vertalersfabriek. Kennis wordt genereus en op hoog niveau doorgegeven, met als gevolg dat jonge vertalers zich beter en sneller kunnen ontwikkelen. Bovendien leveren deze initiatieven de ervaren vertalers waardering en inkomsten op. In het algemeen is er meer aandacht gekomen voor het ondernemerschap van vertalers en zij zijn zichzelf ook bewuster van hun rol op dat vlak. Andere voorbeelden zijn de Europese Literatuurprijs en de 'Vertalersgeluktournee', georganiseerd door het Nederlands Letterenfonds, waarmee vertalers langs boekhandels en bibliotheken reizen om voor een publiek te praten over hun werk en hun vertalingen.

BIJLAGE 2

LIJST VERKLARENDE OMSCHRIJVINGEN

Het Expertisecentrum Literair Vertalen (ELV)

Het ELV heeft als doel de deskundigheid van literair vertalers in en uit het Nederlands te bevorderen, om zo de kwaliteit van vertalingen in en uit het Nederlands te waarborgen. Het centrum verzamelt, ontwikkelt en verspreidt kennis en expertise, toegespitst op de vraag uit de markt en de maatschappij. Het ELV is een partnerschap van de Taalunie, de KU Leuven en de Universiteit Utrecht, in samenwerking met het Nederlands Letterenfonds en het Vlaams Fonds voor de Letteren.

De Master Literair Vertalen

Studenten van de Universiteit Utrecht en de KU Leuven (campus Antwerpen) die binnen de master Vertalen kiezen voor het programma Literair Vertalen, krijgen zowel een wetenschappelijke als een specifiek op literair vertalen gerichte professionele vorming. Ze kunnen kiezen uit de talen Duits, Engels, Frans, Italiaans en Spaans. Aan de KU Leuven behoren ook Arabisch en Russisch tot het aanbod. In de vertaalateliers en de 'intensieve ateliers' of 'masterclasses' leren ze de finesses van het vak kennen. Verder dragen de lezingenreeks met wetenschappelijke en professionele expertise, en stages bij fondsen, uitgeverijen, internationale literatuurhuizen en literatuurfestivals bij aan een grondige kennis van het literaire veld. Het vertaalproject en de masterproef leiden tot een eerste eigen profilering als literair vertaler. Een aantal opleidingsonderdelen wordt gezamenlijk georganiseerd door de Universiteit Utrecht en de KU Leuven, waardoor de Vlaamse en Nederlandse studenten literair vertalen met elkaar in contact komen.

De VertalersVakschool

De in Amsterdam gevestigde VertalersVakschool werd in 2006, mede dankzij een bijdrage van de Taalunie, door vertalers opgericht om de kennis van hun generatie door te geven aan een nieuwe lichter. De doelgroep is in het algemeen wat ouder dan die van de universiteit. Het gaat vaak om mensen die een tweede carrière zoeken, een nieuwe, zinvolle uitdaging. De VertalersVakschool biedt een praktische en ambachtelijke opleiding. De school richt zich op een zestal brontalen: Duits, Engels, Frans, Spaans, Italiaans en Russisch. In het najaar van 2018 is de VertalersVakschool ook in Vlaanderen gestart.

BIJLAGE 3

OVERZICHT VAN DE EVOLUTIE VAN TAALKEUZES IN VLAANDEREN^{1,2}

Overzicht van de evolutie van taalkeuzes binnen de opleiding Taal- en Letterkunde, eerste bachelor KU Leuven, UGent, UAntwerpen en VUB, van 2013-2014 tot en met 2017-2018³

Taal- en Letterkunde ⁴	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Engels	492	515	427	408	420
Nederlands	345	334	286	217	247
Spaans	170	125	171	144	153
Frans	184	149	164	127	122
Duits	105	99	110	85	80
Italiaans	43	33	39	24	39
Zweeds	43	46	32	32	35
Latijn	47	70	51	42	45
Grieks	28	30	23	26	22
Hebreeuws	/	/	/	1	1
Totaal aantal studenten⁵	692	667	630	526	560
Totaal aantal taalkeuzes⁶	1457	1401	1303	1106	1164

¹ Bron: dataloop-publiek.vlaanderen.be. Deze data zijn gebaseerd op de Databank Hoger Onderwijs (DHO 2.0).

² Zie ook pagina 14.

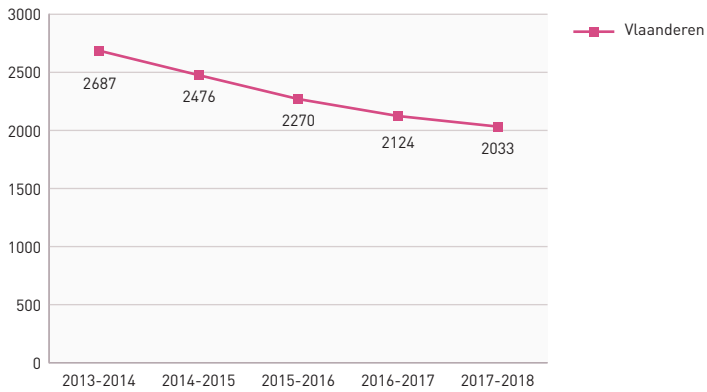
³ De cijfers van KU Leuven, UGent, UAntwerpen en VUB worden hier samengeteld. Voor KU Leuven zijn cijfers gebruikt van alle nieuwe studenten in de opleiding (zowel generatie- als niet-generatiestudenten), aan de campussen in Leuven, Brussel en Kortrijk; voor UAntwerpen werd het aantal generatiestudenten gebruikt; de cijfers van UGent geven het 'aantal nieuwe inschrijvingen in BA1: nieuw in de opleiding + studiepunten uit het eerste modeltrajectjaar van de BA opgenomen'; de cijfers van VUB geven de 'nieuwe studenten met een actieve status' weer.

⁴ Zweeds wordt alleen aangeboden aan UGent. Latijn en Grieks aan KU Leuven en UGent. Italiaans wordt aangeboden aan KU Leuven, UGent en VUB. Hebreeuws wordt alleen aangeboden aan KU Leuven.

⁵ Inclusief de studenten die aan UAntwerpen in plaats van een tweede taal de optie Theater- Film- en Literatuurwetenschap (TFL) kiezen.

⁶ Exclusief de keuzes voor TFL aan UAntwerpen, maar inclusief de studenten die aan KU Leuven binnen een verkorte bachelor T&L voor slechts één taal kiezen.

Overzicht van de evolutie van alle bachelorstudenten Taal- en letterkunde KU Leuven, UGent, UAntwerpen en VUB, van 2013-2014 tot en met 2017-2018

Bachelor Taal -en Letterkunde	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Katholieke Universiteit Leuven	843	777	709	650	632
Universiteit Antwerpen	712	629	567	563	571
Universiteit Gent	929	900	847	778	720
Vrije Universiteit Brussel	203	170	147	133	110
Vlaanderen	2687	2476	2270	2124	2033

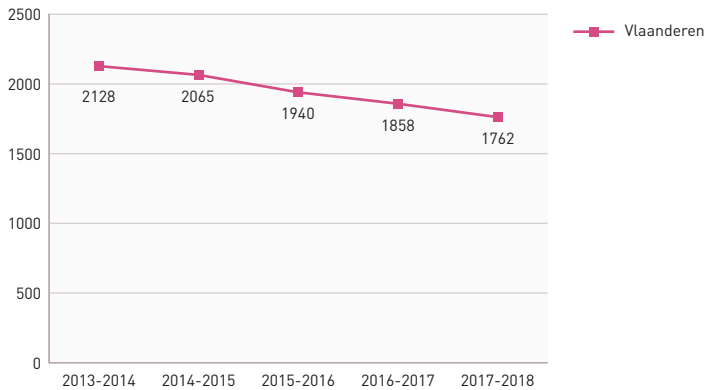
Overzicht van de evolutie van taalkeuzes binnen de opleiding Toegepaste taalkunde, eerste bachelor KU Leuven, UGent, UAntwerpen en VUB, van 2013-2014 tot en met 2017-2018⁷

Toegepaste taalkunde ⁸	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Engels			379	350	339
Nederlands			9	13	11
Spaans			230	244	253
Frans			258	247	226
Duits			157	134	108
Italiaans		Specifieke taalkeuzes kunnen niet voor alle universiteiten in kaart worden gebracht.	77	36	55
Arabisch			14	26	16
Russisch			29	39	29
Chinees			22	11	22
Portugees			7	5	7
Turks			5	4	6
Pools			11	6	11
Vlaamse Gebarentaal			12	11	15
Totaal aantal studenten	775	672	605	563	549
Totaal aantal taalkeuzes	1550	1344	1210	1126	1098

⁷ De cijfers van KU Leuven, UGent, UAntwerpen en VUB worden hier samengeteld. Voor KU Leuven zijn cijfers gebruikt van alle nieuwe studenten in de opleiding (zowel generatie- als niet-generatiestudenten), aan de campussen in Leuven, Brussel en Kortrijk; voor UAntwerpen werd het aantal generatiestudenten gebruikt; de cijfers van UGent geven het 'aantal nieuwe inschrijvingen in BA1: nieuw in de opleiding + studiepunten uit het eerste modeltrajectjaar van de BA' weer; de cijfers van VUB geven de 'nieuwe studenten met een actieve status' weer.

⁸ VUB biedt studenten binnen Toegepaste Taalkunde de mogelijkheid om Nederlands als hoofdtaal op te nemen, in combinatie met een andere taal. Binnen de opleidingen Toegepaste taalkunde aan KU Leuven, UGent en UAntwerpen vormt Nederlands een ondersteunende taal. In de tabel zijn enkel de aantallen opgenomen van studenten die Nederlands als hoofdtaal opnemen binnen Toegepaste taalkunde. Portugees en Chinees worden enkel aangeboden aan UAntwerpen; Turks wordt enkel aangeboden aan UGent; Vlaamse Gebarentaal, Arabisch en Pools enkel aan KU Leuven; Russisch enkel aan UGent en KU Leuven.

Overzicht van de evolutie van alle bachelorstudenten Toegepaste taalkunde KU Leuven, UGent, UAntwerpen en VUB, van 2013-2014 tot en met 2017-2018⁹

Bachelor Toegepaste taalkunde	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Katholieke Universiteit Leuven	763	706	643	579	563
Universiteit Antwerpen	422	437	458	456	454
Universiteit Gent	691	673	610	581	525
Vrije Universiteit Brussel	252	249	229	242	220
Vlaanderen	2128	2065	1940	1858	1762

⁹ Bron: dataloop-publiek.vlaanderen.be. Deze data zijn gebaseerd op de Databank Hoger Onderwijs (DHO 2.0).

BIJLAGE 4

OVERZICHT VAN DE EVOLUTIE VAN TAAALKEUZES IN NEDERLAND

Instream* in diverse taalopleidingen
Hoofd- en neveninschrijvingen** per 1 oktober

Instelling	Opleiding	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
LEI	B Duitse taal en cultuur	15	14	24	17	21	9	15
LEI	B Engelse taal en cultuur	101	143	119	123	137	128	117
LEI	B Franse taal en cultuur	18	37	31	23	28	22	25
LEI	B Italiaanse taal en cultuur	8	17	20	17	9	13	11
LEI	B Nederlandkunde / dutch studies	19	16	9	16	18	20	8
LEI	B Nederlandse taal en cultuur	48	46	48	47	35	56	58
LEI	B Talen en culturen van Latijns-Amerika / Spaans	38	43	39	38	27	20	21
UU	B Duitse taal en cultuur	22	22	14	22	22	10	14
UU	B Engelse taal en cultuur	128	135	125	116	89	106	97
UU	B Franse taal en cultuur	35	26	27	40	30	26	22
UU	B Italiaanse taal en cultuur	18	8	11	10	17	<5	8
UU	B Literatuurwetenschap	26	32	26	30	20	25	47
UU	B Nederlandse taal en cultuur	104	67	62	52	46	43	34
UU	B Portugese taal en cultuur	10						
UU	B Spaanse taal en cultuur	38	22	43	20	25	23	27
UU	B Taal- en cultuurstudies	154	264	210	182	183	192	197
RUG	B Duitse taal en cultuur	21						
RUG	B Engelse taal en cultuur	107						
RUG	B English Language and Culture		109	123	98	103	93	91
RUG	B Europese Talen en Culturen		132	115	175	151	153	155
RUG	B Nederlandse taal en cultuur	40	68	47	43	35	41	23
RUG	B Romaanse talen en culturen	71						
UVA	B Duitse taal en cultuur	18	19	21	18	17	8	15
UVA	B Engelse taal en cultuur	75	125	115	86	89	76	71
UVA	B Franse taal en cultuur	39	22	31	24	19	28	15
UVA	B Italiaanse taal en cultuur	25	28	19	15	24	15	16

Bron: de gegevens in de tabel zijn ontleend aan cijfers van de Vereniging van Universiteiten (VSNU)

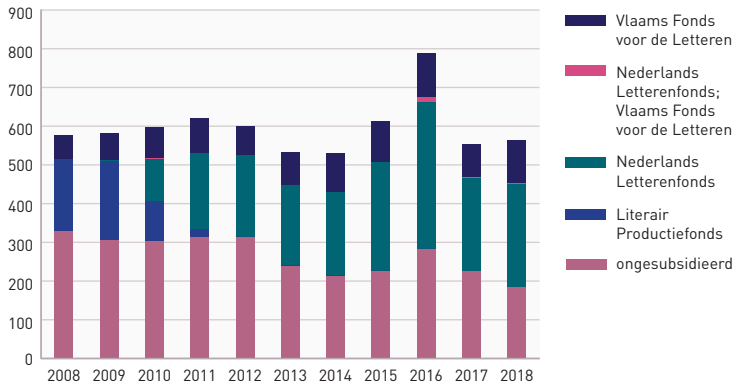
* Onder instroom worden zowel studenten gerekend die direct in hun eerste jaar in het wetenschappelijk onderwijs in een van de bovengenoemde opleidingen instromen als studenten die in een later jaar aan de opleiding beginnen.

** Wanneer een student gelijktijdig voor meer dan één opleiding staat ingeschreven, geldt één inschrijving als hoofdschrijving en de overige inschrijvingen als neveninschrijving.

Instelling	Opleiding	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
UVA	B Nederlandse taal en cultuur	109	113	98	76	59	63	58
UVA	B Spaanse taal en cultuur	49	51	31	32	33	48	47
VU	B Duitse taal en cultuur							
VU	B Engelse taal en cultuur	35						
VU	B Franse taal en cultuur	<5						
VU	B Literatuur en Samenleving		20	23	16	66	51	60
VU	B Literatuurwetenschap	9		<5				
VU	B Nederlandse taal en cultuur	12						
RU	B Duitse taal en cultuur	19	30	24	13	15	27	22
RU	B Engelse taal en cultuur	103	136	110	90	89	85	89
RU	B Nederlandse taal en cultuur	35	53	44	22	29	19	28
RU	B Romaanse talen en culturen	30	46	41	31	19	19	28

BIJLAGE 5

AANTAL VERTALINGEN UIT HET NEDERLANDS EN SUBSIDIEVERSTREKKERS¹¹

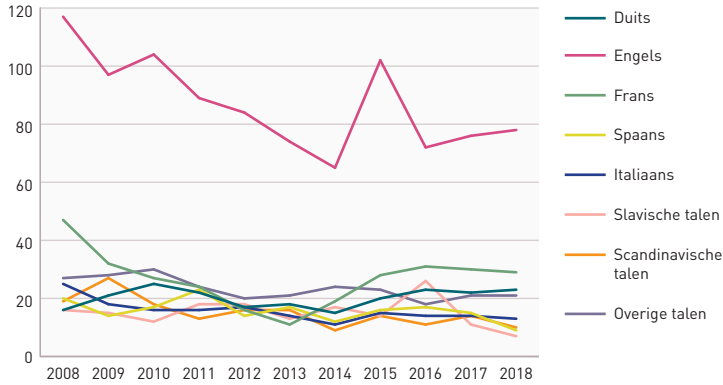

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ongesubsidieerd	330	307	304	313	314	239	213	226	283	225	184
Literair Productiefonds	185	203	101	20	0	1	1	0	0	0	0
Nederlands Letterenfonds	0	1	110	197	210	207	215	279	378	240	265
Nederlands Letterenfonds; Vlaams Fonds voor de Letteren	0	0	1	0	0	1	2	1	15	4	3
Vlaams Fonds voor de Letteren	61	72	82	91	76	84	100	108	112	85	112
Eindtotaal	576	583	598	621	600	532	531	614	788	554	564

¹¹ Bron: Nederlands Letterenfonds

BIJLAGE 6A

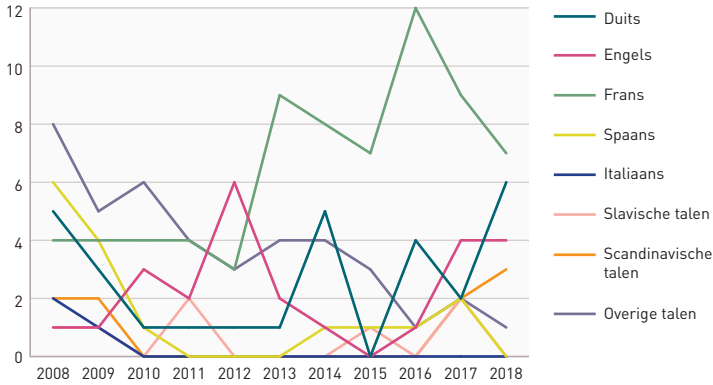
AANTAL TOEGEKENDE SUBSIDIES VERTALINGEN IN HET NEDERLANDS – NEDERLANDS LETTERENFONDS

Fiscaal jaar	Taalgebied								Eind-totaal
	Duits	Engels	Frans	Spaans	Italiaans	Slavische talen	Scandi-navische talen	Overige talen	
2008	16	117	47	20	25	16	19	27	287
2009	21	97	32	14	18	15	27	28	252
2010	25	104	27	17	16	12	18	30	249
2011	22	89	24	23	16	18	13	24	229
2012	17	84	16	14	17	18	16	20	202
2013	18	74	11	17	14	13	16	21	184
2014	15	65	19	12	11	17	9	24	172
2015	20	102	28	16	15	14	14	23	232
2016	23	72	31	17	14	26	11	18	212
2017	22	76	30	15	14	11	14	21	203
2018	23	78	29	9	13	7	10	21	190
Eindtotaal	121	467	148	86	81	88	74	128	1193

BIJLAGE 6B

AANTAL TOEGEKENDE SUBSIDIES VERTALINGEN IN HET NEDERLANDS – VLAAMS FONDS VOOR DE LETTEREN

	Taalgebied								Eind-totaal
	Duits	Engels	Frans	Spaans	Italiaans	Slavische talen	Scandi-navische talen	Overige talen	
2008	5	1	4	6	2	1	2	8	29
2009	3	1	4	4	1	1	2	5	21
2010	1	3	4	1	0	0	0	6	15
2011	1	2	4	0	0	2	0	4	13
2012	1	6	3	0	0	0	0	3	13
2013	1	2	9	0	0	0	0	4	16
2014	5	1	8	1	0	0	0	4	19
2015	0	0	7	1	0	1	0	3	12
2016	4	1	12	1	0	0	0	1	19
2017	2	4	9	2	0	2	2	2	23
2018	6	4	7	0	0	0	3	1	21
Eindtotaal	29	25	71	16	3	7	9	41	201

BIJLAGE 7

AANDEEL BRONTALEN OP TOTALE VERTAALPRODUCTIE

Totale markt A+0 (Algemene en Overige boeken)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
A+0 - Totaal	13004	13271	14086	12782	12277	11215	11439	11657	11326	11385
Productie										
Eerste druk/ Nieuw werk										
A+0 -	8473	8733	9549	8361	8065	7292	7529	7542	7362	7177
Oorspronkelijk										
Nederlands										
A+0 - Vertaald	4531	4538	4537	4421	4212	3923	3910	4115	3964	4208
Nederlands										

Literaire en culturele markt A+0

A+0 - Totaal	7361	7490	7884	6950	6642	6285	6286	6619	6709	6489
Productie										
Eerste druk/ Nieuw werk										
A+0 -	4797	4951	5389	4602	4312	4125	4146	4350	4413	4120
Oorspronkelijk										
Nederlands										
A+0 - Vertaald	2564	2539	2495	2348	2330	2160	2140	2269	2296	2369
Nederlands										

A+0	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Engels	1795	1741	1681	1590	1594	1449	1469	1540	1501	1539
Duits	218	257	236	222	207	188	203	203	250	247
Frans	170	164	162	158	145	122	122	160	166	162
Italiaans	80	69	89	91	84	80	65	57	62	93
Zweeds	45	60	46	46	56	60	51	66	57	40
Spaans	42	47	60	57	47	43	36	39	48	47
Noors	21	21	19	22	15	10	26	17	29	28
Deens	12	14	20	12	22	13	10	21	18	9
Russisch	24	13	16	21	14	32	18	21	21	23
Overige talen	157	153	166	129	146	163	140	145	144	181

Bron: KVB Boekwerk

AANBEVELINGEN

1. Zet in op het vergroten van de instroom van taalstudenten, bijvoorbeeld met een campagne 'Kies voor taal'; formuleer een gezamenlijk Nederlands-Vlaams talenbeleid.
2. Investeer vanuit de overheden in de internationale neerlandistiek.
3. Versterk het transnationaal netwerk van vertaalopleidingen en nascholings- en professionaliseringsinitiatieven in Nederland en Vlaanderen.
4. Werk aan een betere positie en een passend honorarium voor literair vertalers, zorg voor meer diversiteit in het aanbod.